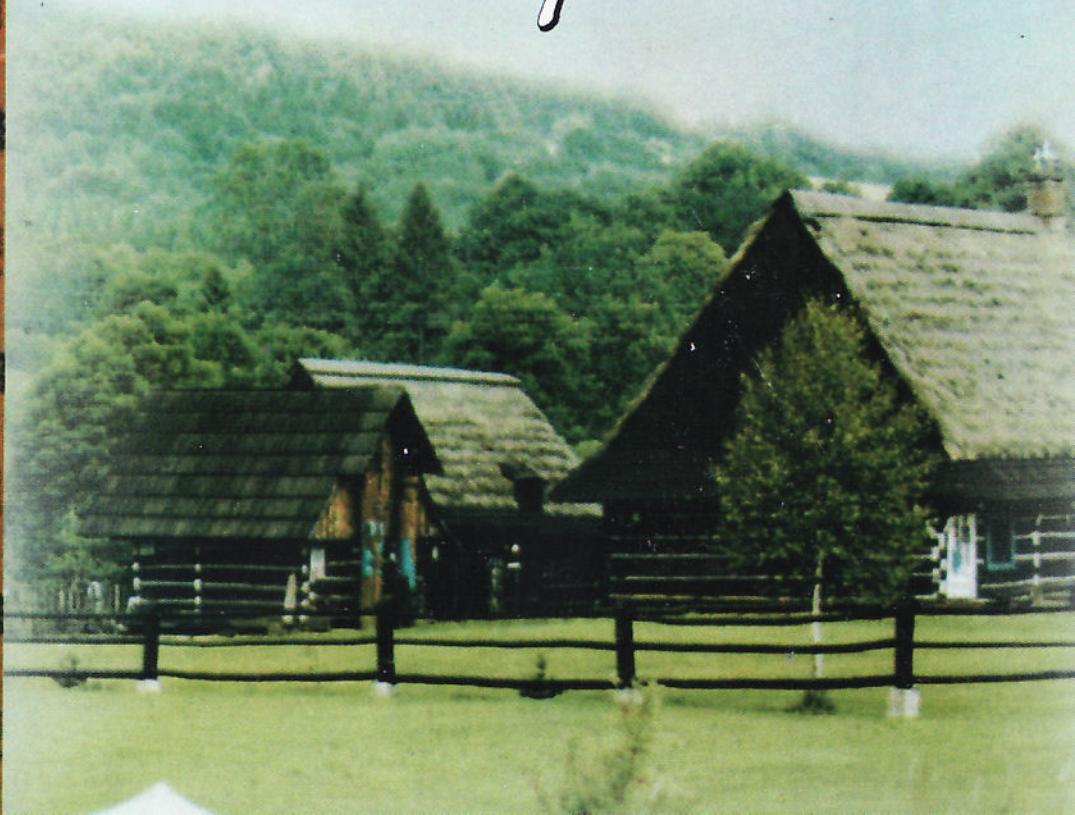

40 років
Музею
Лемківської
культури

в Зиндранові

**40 років
Музею
лемківської Культури
в Зиндранові**

2011

**40 років
Музею лемківської Культури
в Зиндранові**

Текст: Артур Бата
Перекад з польської: Надія Пікулик
Зйомки: Архів

Підписано до друку 15.10.09. Формат 60x84/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум.-друк.арк.2,09. Зам. 144/08-09.

Видавництво “СПОЛОМ”
79008, Україна, м. Львів, вул. Krakівська, 9
Тел./факс: (380-32) 297-55-47. E-mail: spolom@mail.lviv.ua
Свідоцтво держреєстру: серія ДК, № 2038 від 02.02.05 р.

Друк ФОП Гуменецький М. В.
81630 Львівська обл., Миколаївський р-н,
с. Гонятичі, вул. Польова, 10
Свідоцтво держреєстру: № 083613 від 18.08.08 р.

40 років Музею лемківської Культури в Зиндранові

Історія цього, незвичайного, єдиного в своєму роді музею тісно пов'язана з особою її творця – Теодора Гоча. Коли б не його ентузіазм, завзятість, витримка, музей ніколи б не був створений, а тисячі пам'ятників лемківської культури пропали б назавжди. Цю долю розділила б з певністю “хиж” в Зиндранові, побудована в 1860 році, збережена на первісному місці. Теодор Гоч, який народився в Зиндранові, після “гієни”, спричиненої виселенням лемків з рідних теренів, перебування у в'язниці і служби в прикордонних батальйонах, лише в 1954 році зміг повернутися до рідного села, до дому прадіда Теодора Кукєли. Намагався як-небудь влаштувати своє життя, почав працювати в землеробсько-виробничому кооперативі “Солідарність”, а через тугу за давніми, лемківськими звичаями, співом, танцями, музикою зібрав бажаючих і організував артистичний колектив, який відтворював лемківське весілля. Нечисленні лемки з Зиндранови і околиць вирішили рятувати занедбану і спустошену церкву, але влада зупинила роботу, наказала розібрati храм, а тих, хто збирav кошти на ремонт, засуджено і ув'язнено. У 1955 році помер у віці 87 років Теодор Кукела і Гоч залишився один. Не мав шансів виїхати до батьків в Канаду, оскільки йому відмовили в одержанні закордонного паспорта і візи, тому виїхав на захід Польщі і приєднався до виселених туди лемків. Сумував за Зиндрановою, мріяв повернутися. У 1957 році здійснив свою мрію, повернувшись до Зиндранови і думав, що буде мати спокійне життя, яке зможе присвятити рятуванню того, що ще по лемках залишилось. Несправедливо засуджений, два роки провів у в'язниці, але вже більше Зиндранову не залишав, проте час від часу відвідував знайомих лемків, виселених до Щецинського воєводства. Незабаром в його житті відбулася істотна зміна. Згадує про це в автобіографічній книжці “Життя лемка”: “У селі Осіна проживала сім'я Буряків, вихідців зі Смеречного, місцевості коло Зиндранови. Їх дочка Марися якраз закінчила педагогічний ліцей в Старгарді і почала працювати вчителькою в селі Жабово. Розмовляла по-лемківськи, була щира, відверта і не бракувала її вроди. Нас розділяла чимала різниця у віці, але ми сподобалися один одному і за згодою її батьків почали зустрічатися. Влітку 1962

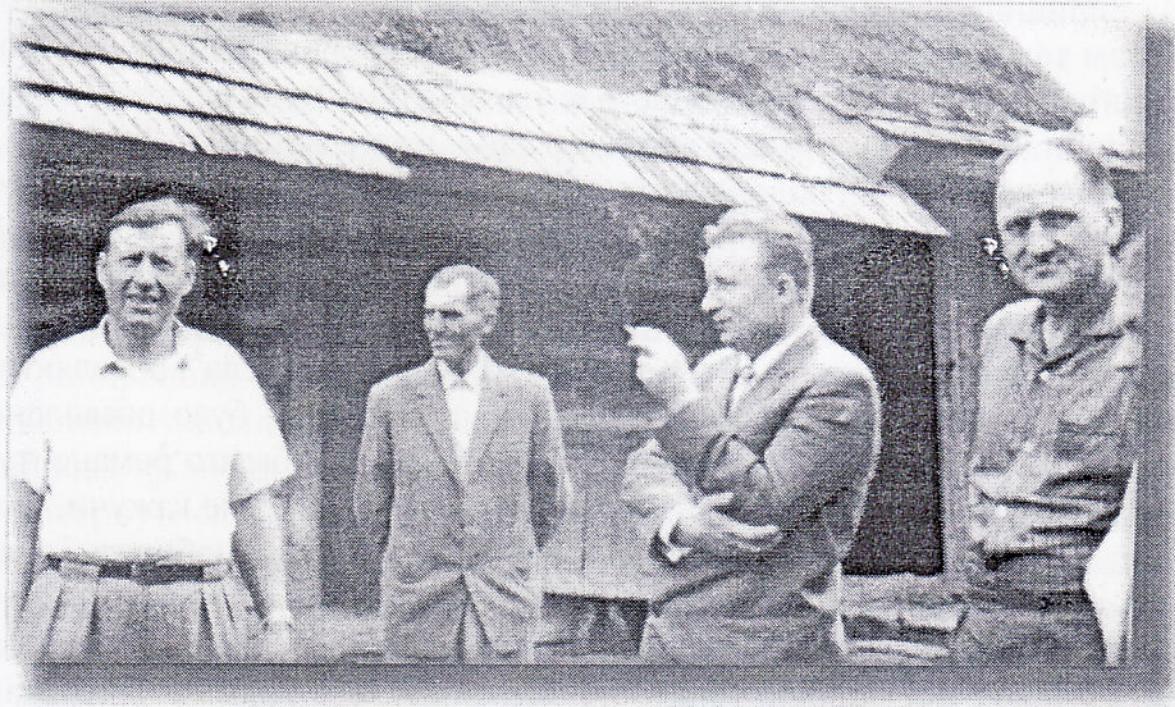
року приїхала у гості з Канади моя маті і ми разом відвідали майбутніх тестів і майбутню дружину. Матері вона також сподобалась, і в грудні цього року ми взяли цивільний шлюб. Зимою 1963 року ми приїхали до Зиндранови. На Великдень зробили скромне весілля в Осіні – шлюб відбувся в православній церкві в Щецині. На весіллі до танцю грали циганські музиканти із Зиндранови, а старостою був дід Теодор Федак. Моя тітка перебралася з родиною до нового дому, отже рідна хижка в Зиндранові була вільна і ми могли в ній поселитися. Переїхали до Зиндранови після канікул в 1963 році, дружина почала працювати в місцевій школі. Так розпочалося наше нелегке спільне життя. Батько написав з Канади, що обоє з матір'ю, після переходу на пенсію, хотіли б повернутися до рідного села і тут доживати. Я почав будувати такий дім, щоб було в нім місце і для батьків. Влітку 1966 року другий раз приїхала у відвідини моя маті з сестрою Любою. Побачила умови, в яких ми живемо. Тітка залишила нам одну корову і кілька курок. З матір'ю домовилися, що потрібно будувати новий дім, і що батьки нам допоможуть. Ми почали збирати гроші. Батьки з Канади оплатили купівлю цегли “акерманів”. Деревина була зі свого лісу в спілці “Гостра”, яку я отримав від прадіда Кукєли. Будівництво дому рухалося повільно, не було необхідних будівельних матеріалів і підвозити їх до села було важко. До Зиндранови вели дві дуже поганої якості польові дороги, одна з Барвінка, друга з Тилави. Я купив мотоцикл “Панонія” і їздив то за цеглою, то за саманами, за вапном, цементом. Тільки я і Пан Бог знаємо, скільки це коштувало праці і здоров'я. До сьогодні дошкуляє мені ревматизм в простуджених від їзди на моторі руках і ногах. Майстрам і робітникам потрібно було під час праці готовувати їжу. Цей обов'язок впав на дружину. Після 6 годин навчання в школі мусила ще варити для більше як десяти осіб. Легше було тільки під час канікул. Ще ми тільки розпочали будівництво, як в 1965 році народився наш старший син Роман. Фундамент ми закінчили восени 1964 року. До ще не закінченого дому ми вселилися в грудні 1968 року. Для проживання годилися лише приміщення на першому поверсі. Батьки, а головним чином мама, допомагали як могли. Присилали посилки з одягом і взуттям. У старий одяг зашивали долари. Тільки завдяки цій допомозі ми могли будуватися. У новому домі у нас не були жодних меблів, ми купили тільки ліжка і шафу. На першому, ще не закінченному поверсі, поставили залізні ліжка, на яких могли спати гості, які досить часто відвідували нас як з Польщі, так із закордону. Багато часу потрібно було присвятити вихованню малої дитини, а у нас його не було забагато. Дружина працювала в школі, я займався будівництвом.

Ми вирішили взяти до дитини доглядачку. Виховувати сина допомагала нам також тітка і її дочка. Забирали його з собою, коли працювали в полі. В 1969 році приїхали до нас на постійне проживання батьки дружини. Зайнялися внуком і допомагали в господарстві”.

Після переїзду до нового дому стара лемківська садиба (хижка, клуня, хлів) не була вже потрібна і, власне кажучи, зваживши її поганий технічний стан, належало її розібрati. Але Теодор Гоч не допускав думки, що з поверхні землі зникне рідна хижка, в якій жив і помер його прадід Теодор Кукела, сільський письменник. Під час акції ”Вієла”, виселяючи лемків із Зиндранови, понад 80-літньому тоді Кукелі, було дозволено залишитися. Завдяки цьому садиба вціліла. Так як і багато реманенту: старих інструментів, предметів щоденного вжитку. Власне кажучи, вже все це складало малу музейну експозицію. Теодор Гоч – любитель і знавець культури предків, ще коли проживав в хижі, збирав, зносив, стягував зівсюди матеріальні свідчення життя лемків. Хоча більшість забудов Зиндранови були знищенні – чи то під час битви за Дукельський перевал в 1944 році, чи після виселення лемків, коли кожен, хто хотів, міг безкарно грабувати і палити, але різні господарські речі ще можна було знайти серед попелища. Експонати приносили також лемки з інших місцевостей, рятуючи його від знищення. А крім того, на полі бою, в навколишніх горах і в лісах було повно всілякого військового залізного лому. Вже тоді думав Гоч про увічнення цієї страшної, кровопролитної битви за перевал, яка поглинула понад 100 тис. людських життів, а до історії увійшла як найбільша гірська битва II світової війни.

У садибі з'явилися подірявлені кулями каски, казанки, гільзи артснарядів, ящики для амуніції, фрагменти рушниць, гармат, навіть частина танка. На той час Гоч вже прийняв рішення: у старій садибі влаштує лемківський музей.

17 серпня 1968 року в Белянці відбулася нарада з організації розміщення і охорони пам'яток лемківської культури. На ній були присутні: Міхал Дунський – голова воєводської управи українського громадсько-культурного товариства (ВУ УГКТ) в Жешові, Міхал Дзвінка – редактор газети ”Наше Слово”, Павло Стефановський – лемківський етнограф і громадський діяч, Ярослав Трохановський – культурно-освітній інструктор ВУ УГКТ, Федір Кузяк – з УГКТ у Вроцлаві, Леон Галь – лемківський діяч, а також Теодор Гоч. У музеїніх актах зберігся протокол цієї наради. Він містить, зокрема, рішення про створення музейної ради в складі: М. Донський, Г. Пецух, П. Стефановський, Т. Гоч, Й. Поланський, Л. Галь, Й. Мерена. Це було формальне санкціонування музею, який практично вже існував і

□ Відкриття музею. Зліва: Теодор Гоч, Ян Губік, Йосиф Яновський, Міхал Донський

можна було його урочисто відкрити. Відкриття музею, названого тоді Домом пам'яток лемківської культури, відбулося 18 серпня 1968 року. На архівному фото стоять учасники цієї скромної урочистості: Теодор Гоч, Ян Губік – солтис Зиндранови, Юзеф Яновський – директор Музею Кросненського краю, а також Міхал Донський. Було скликано громадську раду музею, її головою став Павло Стефановський, його заступником – Теодор Гоч. Хоча музей виник і діяв згідно з законом про охорону культурних цінностей і дотримувався постанов закону, але не мав підтримки і навіть прихильності влади. Був невигідним, засвідчував існування офіційно не визнаної лемківської меншини, натомість Гоч, на думку відділення міліції в Тилаві, "... має велику довіру серед українського населення, через що створює антагонізм між населенням польської і української національностей". Хтозна в чому полягав цей антагонізм, але таким чином формувалася негативна думка про всю діяльність Теодора Гоча.

До складу відкритої в 1968 році експозиції входили: хижі, конюшня і хлівець. У хижі відвідувачі могли побачити умебльовану кімнату (старі меблі, начиння, посуд і т.п.), давню канцелярію сільського писаря (документи, фотографії, старі банкноти), сіни (предмети щоденного вжитку, столярні інструменти, жорна), прибудову (колекція лемківських писанок), комору (предмети релігійного культу, ікони, елементи церковного майна), подвір'я (інструменти і землеробський

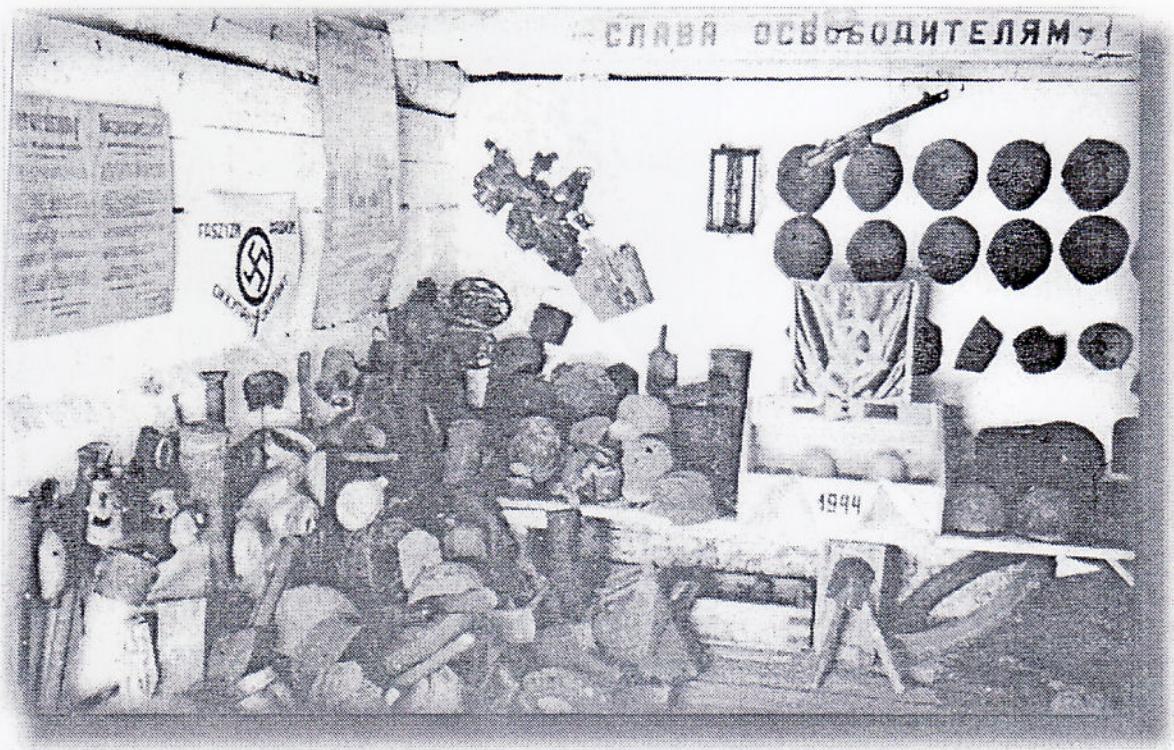

□ Теодор Гоч під час артистичного виступу

реманент), стайню (ткацьке ремесло, експонати, пов'язані з доглядом за худобою). У конюшні знаходились експонати, зібрані з поля бою за Дукельський перевал (військові форма, спорядження, уламки зброї, карти, схеми, листівки, відозви, відзнаки).

Завдяки систематичному збиранню експонатів музей невдовзі набув надрегіонального значення, а також став місцем, до якого почали приїжджати розсіяні по всьому світу лемки, які шукали своєї ідентичності. У 1974 році Музей народного будівництва в Саноку, що має також лемківський сектор, виступив з пропозицією приєднання або купівлі зинрановських експонатів разом з їх оснащенням. Враховуючи фінансові труднощі музею в Зинранові, таке рішення давало шанс на врятування пам'яток, але означало втрату будь-якого впливу на їх подальшу долю. Означало також перенесення хижі з природного місця до скансена (етнографічного музею-заповідника) і влиття в нове оточення. Садиба в Зинранові є унікальним прикладом влаштування музейної експозиції в збережених *in situ* об'єктах, а скансен – це тільки штучне нагромадження будинків згідно з визначеною згори концепцією. Ліквідація садиби в Зинранові була б безповоротною втратою для лемківської культури, тому немає нічого дивного, що з пропозиції МНБ в Саноку, втім пізніше поновленої, не скористались.

Як вже згадувалося, цілісною частиною музею була експозиція військових пам'яток в конюшні. Пам'ять про трагічну боротьбу на під-

□ Перша військова експозиція в конюшні

ступах до Дукельського перевалу була весь час жива. Постійно також знаходили нові експонати, що поповнювали виставку. У 1973 році, в межах музейної території зведені пагорб з польового каміння, в який поміщено фрагменти гусениці танка, солдатські каски, гільзи артснарядів, дуло гармати. Це було символічним увічненням загиблих в дукельській битві. Тоді також зародилася думка побудови пам'ятника вшанування радянських і чехословацьких солдатів. У обох цих арміях бились також лемки і поляки.

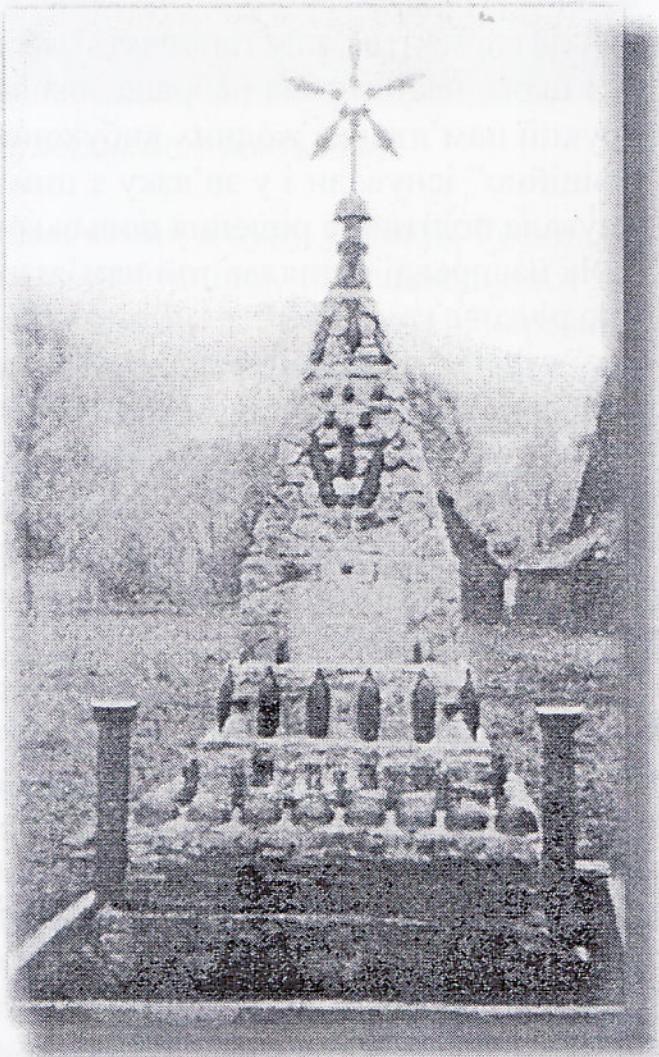

□ Вигляд на садибу і новий дім Т. Гоча (1968 р.)

Будівництво і знищення пам'ятника

Концепція народжувалася повільно, але від початку було відомо, що для будівництва обеліска будуть використані знахідки з поля бою. Таке рішення само напрошуvalося. Намір був оформленій малюнком від руки і можна було починати. Це здавалося цілком правильним, а на додаток відповідало політичним реаліям. Пам'ятники Радянській Армії густо прикрашали панораму Польщі, весь час з'являлися нові, тому зиндроновський був би тільки одним з багатьох пам'ятників. Проблема була в тому, що автором ідеї виявилася група приватних осіб. Любов до Країни Рад була монополізована і зиндроновська ініціатива була зустрінута з підозрою, недовірливо. Може це йдеться зовсім не про Радянську Армію, а УПА? Звідки раптово з'явилися якісь лемки, яких немає в списку населення? А найгірше, що будівельники, переконані в слушності ідеї, не представили владі відповідного проекту, не отримали офіційного дозволу і легковажно обминули адміністративну машину. Самі собі готували неприємності, проте не мали поняття, що вони будуть аж такі великі, непропорційно до важливості справи.

Пам'ятник ріс повільно, оскільки бракувало будівельних матеріалів і грошей. Чимало часу займали також дискусії над остаточним виглядом об'єкта. Поки тривали робо-

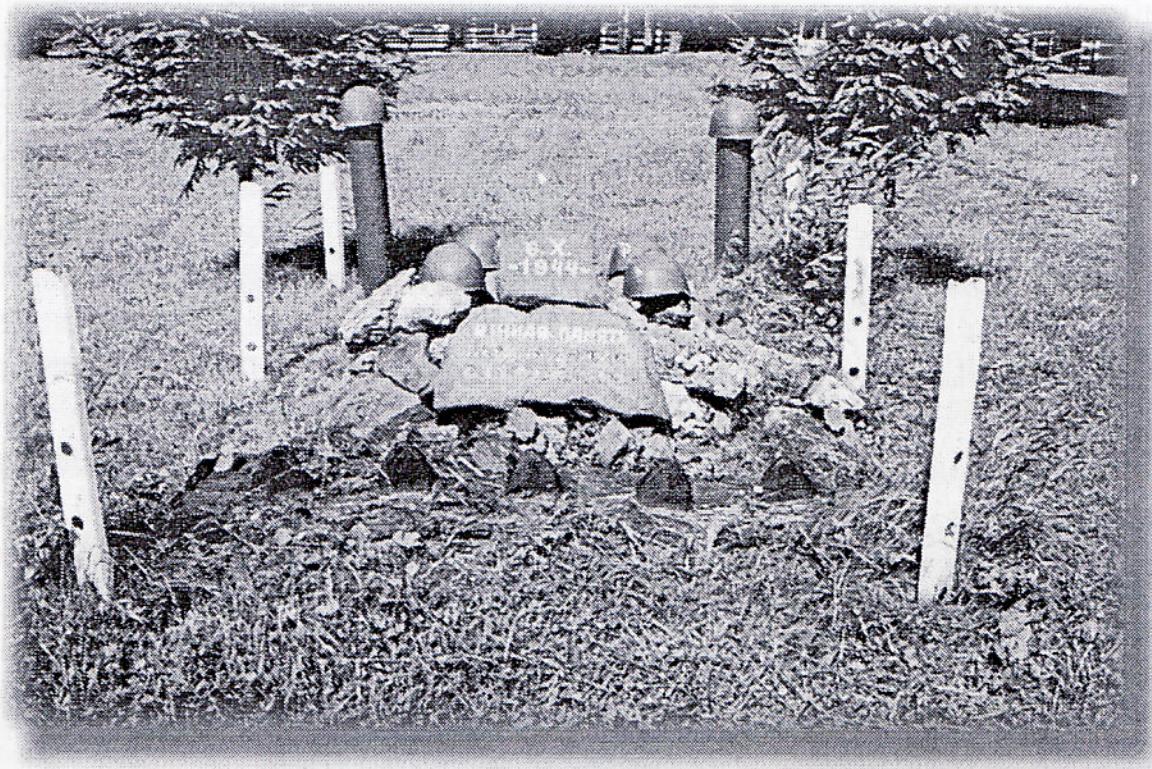
□ Пам'ятник, зруйнований в 1976 р.

ти, ніхто не заважав їх проводити, хоча кожен, хто в'їжджав до села, мусив бачити зростаючу на лузі, при дорозі споруду. Поступово вона набувала потрібної форми. Тим самим неухильно наблизався момент скромного, як плановано, відкриття пам'ятника. Був 1976 рік, будівництво закінчилось, урочисте відкриття пам'ятника повинно було відбутися в роковини дукельської битви і визволення Зиндронови, тобто 6 жовтня. Виготовлено запрошення. Але відкриття пам'ятника ніколи не відбулося, бо в спокій ітишу бескидського села вторглася політика. 4 жовтня 1976 року керівник міста і гміни Дукля видав рішення негайно розібрati пам'ятник, обґрутувавши це відсутністю дозволу на будівництво. За обов'язковими тоді приписами, на такого вигляду нестандартний об'єкт, зведений на приватній ділянці, дозвіл не був необхідним, тому, після звернення Теодора Гоча до кросненського воєводи, той підтримав рішення, але в обґрутуванні стверджував, що “об'єкт був збудований з кам'яних і вибухонебезпечних (снарядів і гранат) елементів, які становлять загрозу для життя і безпеки”.

З цього часу справа набрала зовсім іншого розмаху, бо хоча в конструкції пам'ятника жодних вибухонебезпечних елементів не було, та “офіційно” існували і у зв'язку з цим об'єкт зацікавив армію, яка виконувала політичне рішення польського уряду.

Як насправді виглядав той пам'ятник? В бетонну підмурівку вставлено річкове каміння вперемішку з гільзами снарядів, фрагментом танкової гусеници. Над усім піднімався кількаметровий обеліск, який завершувався п'ятикутною зіркою. Текст на трьох табличках (виконаних військовим музеєм у Свиднику) польською, словацькою і російською мовами проголошував: “Вічна пам'ять загиблим героям 6 X 1944–45 – лемки 1975”. У процесі будівництва, власне в 1975 році, під майбутнім пам'ятником поховано останки чотирьох радянських солдатів, взятих з поля бою.

Щоправда, споруда не мала мистецької цінності, але її символіка, всупереч думці різних комісій, була така очевидна, однозначна, що кожен її розумів. Знущання над могилами загиблих волало про помсту до неба, було деморалізуючим видовищем, що не приносило слави керівникам. Призводило до того, що навіть противники будівництва підтримували його. На жаль, розум спав, вирішували емоції і самовпевненість влади. Тому далі події точилися швидко. Атака відбулася 1 грудня 1976 року. Був зимовий, похмурий день, віяв сильний, пронизливий вітер. Сапери заклали вибухівку під пам'ятником і по його боках. Потім мешканцям наказано залишити будинки і піти до віддаленої на кількасот метрів будівлі школи, де мали залишатися на час вибуху.

□ Рештки пам'ятника, зібрані після його вибуху.

Потужний вибух перетворив пам'ятник в купу уламків. Розкидане каміння, фрагменти бляхи пошкодили будинки, що знаходилися поблизу, а також електричну лінію. Мешканці Зиндранови пережили шок. Новий дім Гочів виглядав як після нальоту, вибиті віконні шиби, потріскані стіни, обсипана штукатурка, скло. Рішенням керівника Дуклі Теодор Гоч був зобов'язаний відшкодувати затрати на знесення пам'ятника. Веліли йому заплатити за те, що зробили солдати. 18.804 злотих – це значна сума, тому постраждалий звернувся до воєводи. В той час про Зиндранову стало відомо не тільки в Польщі. Про пояснення просили представники ветеранських організацій СРСР і Чехословаччини, пожавалися дипломатичні канали. Справу належало якнайшвидше “втихомирити” і примусити Теодора Гоча припинити безперestанно “турбувати” владу. І, напевно, нездорова атмосфера навколо всієї справи вплинула на рішення воєводи, який справу остаточно припинив. У 2002 році з'явилася публікація “Війна за пам'ятник”. Її екземпляри потрапили до Міністерства національної оборони, командування Війська польського, центральної і місцевої влади, викликаючи великий резонанс. У Зиндранові з'явилися представники Генерального штабу ВП, з'явилися попередні обіцянки про допомогу у відновленні пам'ятника. На їх реалізацію прийшлося чекати два роки. В той час була опрацьована концепція обеліска, а в каменоломні в Ліповіце було

вибрано відповідну, понад двохметрову глибу пісковика. У відновленні пам'ятника допомогли командир сухопутних військ, генерал армії Едвард Петжик, бургомістр гміни Дукля Марк Гурак, а також зусилля діячів ради музейного товариства в Зиндронові. 5 жовтня 2004 року, в 60-ті роковини Карпатсько-Дукельської операції, настало урочисте відкриття обеліска з участю представників армії, влади, священиків східного обряду і громадськості Зиндронови. Він постав на музейній території, на місці зруйнованого пам'ятника. У цей спосіб історія зробила коло і належить думати, що цей епізод – це розділ, закритий назавжди.

Парадоксально, “нелегальне будівництво” пам'ятника не дістало суспільного відгуку. Лише його знесення викликало загальний інтерес, а відкриття нового обеліска було офіційною урочистістю. Він став славним завдяки знищенню.

□ Хлівець – станом на 60-ті роки ХХ ст.

Важкі вісімдесяті роки

Функціонування музею проходило відповідно до обов'язкових юридичних правил. Проте ж, хоча цінність пам'яток лемківської садиби була очевидною, жоден з об'єктів не був вписаний до реєстру пам'яток. Це означало позбавлення юридичної і реставраторської опіки. Цей стан належало якнайшвидше змінити.

□ Майже від початку музей користувався величезним зацікавленням.
Одна зі шкільних екскурсій

6 грудня 1980 року громадська музейна рада звернулася письмово до воєводського реставратора пам'яток в Жешові з просьбою визнати пам'яткою старовини трибудинкову лемківську садибу, що складається з житлово-господарського дому, стайні (конюшні) і хліва (з приміщенням на овець і курником). 29 квітня 1983 року воєводська управа видала рішення про вписання цих об'єктів до реєстру пам'яток старовини. У ній зокрема можна прочитати “Хата, зведена на плані, з двох половин, з наскрізними сіньми і подвір'ям. Стіни звуглени, дах побудований з крокв і накритий соломою, верхи обшиті дошками. У кімна-

тах дерев'яні підлоги, в частині сіней глиняна долівка. Зрубова клуня, з двох віддіlenь, покрита солом'яним двохспадним дахом. Зрубовий хлів, з трьох віддіlenь, покритий соломою.

На підставі ст. 4 в/в Закону ця пам'ятка підлягає юридичній охороні, включаючи: житлову будівлю, клуню і хлів.

Комплекс є унікальним прикладом лемківського дерев'яного будівництва середини XIX століття. Становить одночасно приклад садиби сільського писаря, показуючи вплив його громадської позиції на архітектонічні особливості комплексу. Тут є експозиція, зібрана за багато років, яка охоплює традиційну культуру лемків, а також історію Дукельської битви”.

Внесення до реєстру зробило можливим робити зусилля про фінансову підтримку необхідних ремонтних і реставраторських робіт. Хижа, яка в момент організації музею вже мала понад 100 років, вимагала термінового ремонту. Тоді на допомогу прийшла організація “Лемкосоюз”, діюча в США. Отримані від неї гроші (500 долларів) було призначено на ремонт даху. Проте зараз потреби були набагато більші, а сфера робіт набагато ширша. На заяву музейної ради, 21 травня 1985 року, в Зиндранові створено реставраційну комісію з метою визначення сфери і способу реставраторсько-ремонтних робіт.

□ Нова церква в Зиндранові

У складеному після докладних обстежень протоколі записано:

1. Садиба вимагає невідкладних реставраторсько-ремонтних робіт, вид і обсяг яких визначена в п. 3.

2. Єдиною можливістю проведення правильних реставраторських процедур для існуючої садиби є перенесення до комплексу ще однієї хати з повною функціональною програмою, зі включенням до експозиції і зберігання. У хаті, що переноситься, комісія пропонує зберегти традиційне ділення фасаду з одночасним пристосуванням середини до вказаної вище мети через часткову ліквідацію простінків. У програмі упорядкування середини потрібно передбачити:

а) аудіовізуальний зал площею близько 80 м²;

б) зал на постійну воєнну експозицію – Дукельсько-Прешівська операція;

в) зал на тимчасову етнографічну експозицію;

г) складські приміщення на всьому горищі;

д) офісні приміщення;

3. У сферу реставраторських робіт увійде:

а) зведення фундаменту під усіма стінами;

б) ізоляція, покладення підмурівки;

в) часткова заміна перемичок;

г) знімання підлог і заміна лагів та заповнювачів;

д) виконання хімічних замірів при стропах і стінах (повна заміна кількох стропних балок);

е) цілковита заміна солом'яного покриття даху і гонтового покриття верхів і причілків.

4. На підставі вимірів і припущень (усталень) буде складено початковий кошторис необхідних ремонтно-реставраторських робіт.

Рекомендації реставраційної комісії не означали проте визнання необхідності фінансових вкладень, всупереч тому, що незабаром було складено кошторис робіт, оскільки існували юридично-адміністративні перешкоди. Музей залишався приватною власністю Теодора Гоча і лише він, як власник, міг просити дотацію. Територія не мала статуту, ані жодних організаційних правил, тому хоча фактично існувала і діяла, формально її не було.

У цій ситуації з'явилася знову пропозиція приєднання музеїної садиби до Музею народного будівництва в Саноку. Цим разом йшлося не про перенесення об'єктів, а створення в Зинранові місцевого відділу МНБ. Тоді всі фінансові проблеми, в тому числі кошти на ремонти, реставрацію, нові експонати, були б включені до бюджету саноцького

музею. Але це означало втрату самостійності і необхідність підпорядкування у всіх справах дирекції МНБ. І на це лемківські діячі, а також Теодор Гоч, не погоджувались, побоюючись, що з часом зиндрановський музей може бути ліквідований.

Тому добиваються допомоги в різних установах і організаціях. Завдяки значним громадським зусиллям трималося функціонування музею, експозиція постійно збагачувалася залученням експонатів зі всієї Лемківщини, а також від лемків із закордону, головним чином з України.

У 1984 році організовано в Новому Сончі виставку “Лемки”. Опинилися на ній також експонати, позиченні з зиндрановського музею. У 1988 році в музеї відкрито виставку “Лемківське народне мистецтво в скульптурі і лемківський народний одяг у Польщі”. Проте під кінець вісімдесятіх років, під тиском нагромаджених проблем, подальше існування музею стало під знаком запитання.

□ Садиба – станом на 1969 рік

Роки злетів і падінь

Тривалі намагання одержати фінансову допомогу і державне визнання принесли нарешті результат. 1 липня 1990 року музей в Зиндронові перейшов під опіку Музею військового братерства в Дуклі, зберігаючи автономність. Завдяки угоді випозичання пам'яток, дукельський музей міг взяти на роботу в Зиндронові двох працівників. Виділено також гроші на ремонт і реставрацію експонатів. Прийшов час на збільшення експозиції. У 1993 році перенесено в межі садиби старий вітряк з Валнякового у Горлицькому повіті, а під кінець цього року – дерев'яний будинок з близької Тилави. Він повинен був виконувати адміністративні і виставкові функції. Його після монтажу, обшивання гонтом було урочисто відкрито в 1996 році. Поміщено в ньому бюро музею, бібліотеку, зал періодичних виставок. У 1993 році відкрито в хижі виставку “Спогади, написані воском”, на якій представлено багату колекцію лемківських писанок, виконаних Олександрою Гринчук-Поланською. Організовано також виставку Теодора Кузяка “Мальовані церкви”. Зростаюча популярність музею, все більше числа туристів, які відвідували Зиндронову, бажання об'єднання розсіяних по Польщі і світу лемків схиляли музейну раду до збагачення форм діяльності, прийняття нових ініціатив. У 1994 році розпочато видання щоквартального журналу “Загорода”. Спочатку, використовуючи знання і досвід діячів з-поза Зиндронови, готують чергові номери журналу в Криниці. З 1996 року місцем перебування редакції стала Зиндронова. Щоквартальний журнал редаговано на лемківській мові, але були в ньому статті на польській і українській мовах. Представлялися надбання лемківської культури, портрети лемківських митців, історичні та етнографічні матеріали, обрядовість і народне мистецтво. “Загорода” видавалася до 2004 року, тоді з фінансових причин і організаційних проблем щоквартальний журнал припинив виходити.

Вже давно обдумувалася концепція організації великого, періодично-го представницького заходу, який збирав би не тільки лемків, але й всіх, хто цікавиться мистецтвом і фольклором. У 1992 році відбулося перше лемківське свято “Від Русал до Яна” (Від Зелених Свят до Святого Івана), інакше зване “Музейне свято лемківських традицій на пограничній культурі”. Цей захід став приводом до зустрічі лемків з Польщею, Україною, Словаччини, і навіть Канади і США і до представлення художнього

надбання колективів, які культивують лемківські традиції. Виступили колективи з Польщі, України і Словаччини, палилися традиційні ватри. Багата художня програма тривала до пізньої ночі. Свято мало величезний успіх, тому було вирішено влаштовувати його щорічно. І так продовжується до цього часу, хоча трапилася однорічна перерва, спричинена фінансовими негараздами і загрозою ліквідації музею.

1994 рік увійшов надовго в історію музею через незвичайну подію. Почнемо від початку. За всю свою довгу і бурхливу історію Зиндрanova розвивалася на стику культур і етнічних груп. Її мешканцями від століть були лемки, але жили тут також цигани, а згодом поселилися чотири жидівські сім'ї. Кожна з цих груп зробила свій внесок в існування цього гірського, бідного поселення. Лемки займалися землеробством, скотарством, працювали на лісових роботах, були також чудовими теслярами, столярами, що знаходили роботу також поза рідним селом. Цигани мали в Зиндранові кузню – ковальство було їхнім, успадкованим від покоління до покоління, вмінням. Наймалися також до різних господарських робіт, торгували. Жиди мали до I світової війни при дорозі до села корчму, один з них займався торгівлею кіньми. Решта працювали на землі, розділяючи біду з сусідами – лемками. Однаковою мірою цигани, як і жиди, у спілкуванні з сусідами послуговувалися лемківською мовою, не забуваючи власної мови. Три етнічні групи, різні звичаї, різні релігії і різні культурні традиції, а одночасно гармонійне співіснування. Село налічувало близько 175 номерів, а серед типово лемківських хат, на краю села, близько річки стояла нічим не примітна хатина жида Зелмана. Посередині села проживав малий Шмулек Олінер разом з батьком і мачухою. Ходив до місцевої школи, разом з лемківськими ровесниками. Вибухла II світова війна, прийшла гітлерівська окупація. Спочатку німці зайнялися жидами, що проживали в більших містах і до Зиндранови не заглядали. Але в червні 1942 року все жидівське населення околиць Дуклі і Яслиськ було виселено в гетто в Риманові. Опинилися там також сім'ї жидів із Зиндранови. Олінер з дружиною і сином в той час перебував в Беланці біля Горлиць – рідній місцевості мачухи Самуела, звідки разом з жидами з навколошних сіл їх забрали в гетто в Бобовій. Йшли пішки, конвойовані німецькими поліцейськими. У кінці маршу, була переконана мачуха Шмулка, їх чекала смерть, тому веліла хлопцеві тікати і шукати допомоги у добрих людей. Користуючись з неуважності німців, Шмулек заховався в придорожніх кущах, а коли настали сутінки, рушив вперед, аж дійшов, втомлений і голодний, до малого села Бессіки. Мав щастя, тому що переляканого, замерзлого його знайшла одна з мешканок села – Бальвіна Пецух і забрала додому. Незважаючи на величезний

ризик – за переховування жидів загрожувала смертна кара – вирішила рятувати хлопця.

Тим часом, 14 серпня 1942 року гетто в Бобовій було ліквідовано, а жидів, що перебували в ньому, повбивали в Гарбочі під Горлицями. На місці страти стоять тепер пам'ятник, а розміщена на ньому таблиця нагадує про мученицьку смерть близько 1000 жидів.

Самуел Олінер протримався в Бєніку всю окупацію. Видавали його за члена сім'ї, брата Станіслава Пирка, його ровесника. Навчили його молитви, ходив до костьолу, а завдяки тому, що мав світле волосся, не виділявся виглядом з числа інших дітей. Мужність польської сім'ї врятувала життя йому, єдиному живому із Зиндранови.

Після війни Самуел Олінер емігрував до США. Там закінчив школу, студії, а в 1973 році став професором соціології американського університету Гумбольдта в Арцата в Каліфорнії. Декілька разів відвідував Польщу, зустрічаючись в Бєніку зі своїми рятівниками. У 1979 році видав книжку “Спогади з років Голокосту”, в якій описав пережите з часів окупації. Фрагмент спогадів помістила одна з польських газет. Прочитав його Теодор Гоч, творець музею лемківської культури в Зиндранові, колега Самуела зі шкільної лави. Зв'язався з ним письмово, інформуючи, що рідна хатина Зелмана, дядька Олінера, щасливо витримала війну і хоча занедбана, придатна для ремонту. Ця звістка втішила Олінера, тому що дитиною часто відвідував дядька і вважав його дім так само рідним. Факт, що хатина була протягом всього часу заселена, врятував її від знищення. Під час окупації проживали в ній лісники. Після війни стала притулком для Марії і Дмитра Мадзейв з Барвінка, позбавлених даху над головою. Після акції “Вісла” дім отримала сім'я Кшаків. Від них перекупили його Єва і Ян Маскові. Зрештою Єва Маскова пожертвувала дім православній парафії в Зиндранові. Він вже тоді був сильно занедбаний і вимагав ремонту. Теодор Гоч запропонував влаштувати в ньому музейну кімнату. Самуел Олінер підтримав цю ініціативу фінансово, зиндрановські лемки на чолі з Теодором Гочем зробили ремонт і в 1994 році, під час щорічного свята лемківської культури “Від Русал до Яна”, відбулося урочисте відкриття експозиції, присвяченої історії жидів в Зиндранові і регіоні. В урочистості брав участь Самуел Олінер, який прибув з США. Зустрічав його на порозі хатини Теодор Гоч. Хвилювання передалося всім присутнім. Повернення жида-блукача до рідного села мало символічне значення. Так само поверталися лемки, виселені в 1947 році в межах акції “Вісла”. Минуло багато років, перш ніж представники двох народів могли зустрітися на землі, яка їх породила.

Жидівський дім, оточений опікою Товариства розвитку музею лем-

ківської культури в Зинранові, – це свідчення перемоги людяності, пам'ятник справжнього братерства, вираз поваги до історії жидів на пограниччі. Експозиція скромна, переважають в ній фотографії і архівні матеріали. Проте надалі передбачається систематичне збільшення збірок. Хатина тепер є елементом Музею лемківської культури в Зинранові. Це єдиний в Польщі музей, присвячений жидам, який існує на селі.

Діяльність музею на ниві популяризації і рятування лемківського спадку супроводжували організаційні і фінансові проблеми. Після року функціонування в структурі Музею військового братерства в Дуклі, зинрановський музей був з них виключений, тому що дізналися, що як приватне представництво, не може фінансуватися державною установою. Не дозволяли це обов'язкові правила. Проте знайшлося інше рішення. У січні 1992 року була укладена угода між управою міста і гміни в Дуклі та Музеєм лемківської культури в Зинранові, яка визначила засади допомоги гміни. Варто в цьому місці навести зміст цього документа, тому що це була цікава спроба узгодження громадської справи з вимогами юридичних правил:

“Одна сторона віddaє, а друга бере у безкоштовне використання об’єкти і експонати, що належать Музею лемківської культури в Зинранові. Підставою передавального акту буде протокол прийому-передачі.

Об’єкти і експонати, про які йде мова, будуть відані у користування другої стороні на визначений час, тобто від 02.01.1992 року до 31.12.1992 р. У випадку, коли друга сторона припинить користування об’єктами і експонатами, вона поверне їх першій стороні негайно. Перша сторона має право зажадати раніше повернути виділені об’єкти та експонати до закінчення терміну, на який укладена угода, документуючи домагання в письмовій формі. Повернення об’єктів і експонатів першій стороні здійснюється у формі протоколу прийому-передачі із збереженням процедури, як при прийнятті у використання.

Сторона, яка приймає у використання:

1. Бере на себе повну матеріальну відповідальність за виділені йому об’єкти і експонати – крім нормального їх використання – від хвилини їх прийому аж до повернення іншій стороні.

2. Забезпечить фінансування для утримання і поточний ремонт Музею лемківської культури в Зинранові.

Функціонування території, взятої у використання, буде здійснюватись згідно з правилами Закону від 15 лютого 1962 р. про охорону культурного майна і про музеї (од. зб. №10 від 1962 р., од. зб. №56, поз. 322 від 1990 р.).

Угода з гміною створювала тривалі фінансові підстави для функці-

онування музею, отже здавалося, що зиндранівське відділення має за-
безпечене майбутнє. На жаль, угода закінчилася в середині 1994 року
і все повернулося на вихідні позиції. У відповідь на прохання Теодора
Гоча про продовження угоди і утримування одного штатного праців-
ника музею бургомістр міста і гміни Дукла написав: "... раджу Раді
Музею лемківської культури в Зиндранові у співпраці з Культкомісією
освіти і охорони здоров'я Міської ради в Дуклі визначити майбутню
модель функціонування (можливо музей у формі товариства), а також
частково самофінансувати свою діяльність".

"Нова управа другого скликання самоврядної влади підтримала
рішення влади першого скликання, тому що в наявній ситуації немає
фінансових можливостей на утримування цього штату. Проте надалі, в
міру можливості, має намір надавати субсидії із засобів підтримки куль-
турних ініціатив, періодично організовувати культурні заходи з допомо-
гою громадської ради Музею лемківської культури в Зиндранові".

Дофінансування організованих музеєм заходів було істотним, але
не розв'язувало проблеми фінансування поточної діяльності, зокрема
оплати за електроенергію, телефон, екскурсовода по експозиції, не-
відкладних, малих і дрібних ремонтів, видавництва, підтримування
порядку і т.п. Зважаючи на наявні в листі побажання, члени музейної
ради прийняли рішення про організацію товариства, яке б фінансувало
музей, здобувало кошти, займалося організацією заходів і т.д. Визна-
но, що такий громадський колектив матиме більшу " силу пробивання",
ніж фізособа, навіть така відома як Теодор Гоч. 4 лютого 1995 року в
Горлицях відбулися установчі збори товариства. Визначено, що буде
воно носити назву "Товариство розвитку Музею лемківської культури в
Зиндранові", прийнято статут. 7 березня 1995 року Установчий комітет
виступив із заявою до Воєводського суду в Кросні про реєстрацію то-
вариства, долучивши до заяви статут, список присутніх на установчих
зборах, а також склад Ради товариства. 5 квітня цього року відбулося
засідання суду, який вирішив: "Занести до реєстру товариств у відді-
лі А Товариство розвитку Музею лемківської культури в Зиндранові, з
місцем перебування в Музеї лемківської культури в Зиндранові 1, гміні
Дукла, діюче на території Польщі, для реалізації мети і завдань, визна-
чених в параграфах 4 і 5 статуту, складеного 20.03.1995 р., яке пред-
ставляється головою або його заступником, іменем якого діє Установ-
чий комітет у складі: Теодор Гоч, Євген Дзядоч і Владислав Грабан".

Наступним кроком, що упорядковував принципи функціонування
музею, було його прийняття Товариством розвитку Музею лемків-
ської культури в Зиндранові. 1 червня 1995 року складено протокол
прийому-передачі, в якому Теодор Гоч позичає і передає Товариству

об'єкти і експонати музею, згідно з списком наявного. Від імені Товариства виступали: Євген Дзядоч – заступник голови і Владислав Грабан – секретар. Визначено умови позичання:

Позичання наступає, починаючи з дати даного протоколу від 31.12.2000 р.

Сторона, яка позичає, захищає від знищення і ушкодження, а також забезпечує утримування позичених об'єктів і експонатів.

Сторона, яка позичає, зобов'язується не здійснювати жодних реставраторських процедур або яких-небудь змін в позичених об'єктах без попередньої письмової згоди позичальника.

Сторона, яка позичає, не має права віддавати позичені об'єкти на користування або на збереження іншим установам і юридичним або фізичним особам, ні також використовувати ці об'єкти для іншої мети, ніж вказаної в протоколі, а також публікувати роботи про ці об'єкти без згоди позичальника.

Прийом позичених об'єктів і експонатів настане на підставі даного протоколу прийому-передачі разом з інвентаризацією, складеною на листках списку наявного, які підписують члени спискової комісії, позичальник і приймаючий у користування.

Тож з 1 червня 1995 року господарем музею стало Товариство. На жаль, ні в чому це не змінило фінансової ситуації відділення. Виявилося, що можливості залучення коштів на діяльність дуже обмежені. На організацію свята “Від Русал до Яна”, на видання “Загороди” Товариство отримувало дотацію з Міністерства культури. Допомагала також гміна Дукла, а також Воєводська управа в Кросні. Проте на цілорічну діяльність грошей не було. Стан рухомих пам'яток був щораз гіршим, ремонту вимагала хижак та інші об'єкти, музей потребував грошей на обгородження скансену, будівництво паркінгу, купівлю експонатів, нарешті на електроенергію, телефонну оплату, поштові затрати і т.п. Скромний дохід з продажу квитків покривав щонайбільше вартість електроенергії. Не було екскурсовода, бракувало видань для туристів.

Нічого дивного, що Музейна рада мала намір закрити музей – деякий час він функціонував тільки на замовлення екскурсій. Ця ситуація викликала дуже негативну реакцію в лемківському середовищі. Справою зайнялися медіа. Прохання про допомогу потрапили до кросненського воєводи, Міністерства культури, парламентаріїв. Це не дало однак суттєвих результатів.

На початку 1996 року проблемами зиндроновського скансену зацікавився директор Окружного музею в Кросні Артур Бата. Крайовий музей задекларував приєднання відділення і утворення з нього етнографічного відділу. Однак це було непросто, тому що Теодор Гоч і лем-

ківські діячі не хотіли позбутися об'єктів пам'яток, а з досвіду знали, що передача музею в руці держави може в подальшій перспективі означати його ліквідацію. Врешті було підготовлено угоду позичання, яка гарантувала Теодору Гочу збереження права власності на садибу і землю, на якій вона стоїть. Угода становила унікальне, в масштабі країни, вирішення проблеми, якої ніде інше розв'язати не вдалося. Варто процитувати її зміст:

“Позичальник віddaє, а позичаючий приймає в безкоштовне користування об'єкти і експонати разом з землею, що належить до Музею лемківської культури в Зиндронові з метою організації відділення Крайового музею в Кросні. Підставою передачі буде протокол, який становить цілісну частину предметної угоди прийому-передачі.

Об'єкти, про які йдеться мова, віddaються позичаючому в користування на невизначений час, починаючи з 1 квітня 1996 р. Сторона, яка бере у користування, не претендує на право власності в період дії угоди. У випадку її закінчення не буде мати права вимагати повернення коштів, витрачених на розвиток відділення.

Діяльність відділення буде фінансуватися з його доходів, а також коштів Крайового музею, а також інших грошей, отриманих з цією метою.

Кожна із сторін має право на відмову від угоди з 3-місячним періодом відмови. Відмова може мати місце у випадку невиконання обов'язку піклування про музейні об'єкти згідно з юридичними обов'язковими приписами і відсутністю розвитку відділення згідно з двосторонніми домовленостями, а також іншими діями, які суперечать принципам Ради Товариства. У кожній ситуації повернення об'єктів і експонатів, а також землі позичальнику відбувається у формі протоколу прийому-передачі, так як при прийнятті в користування.

Будь-які питання, пов'язані з розвитком відділення, будуть розв'язуватися відповідно з двосторонніми домовленостями між позичальником і позичаючим.

Сторони мають право внесення змін в угоду в письмовій формі.

Крайовий музей повинен обов'язково своєчасно інформувати про всі заплановані зміни, пов'язані з функціонуванням відділення, тобто Музею лемківської культури в Зиндронові. Рада Товариства має право заперечувати рішення, які суперечать Статуту Товариства стосовно Музею.

Приймаючий у користування бере повну матеріальну відповідальність за позичені експонати, об'єкти разом із землею від хвилини їх прийому аж до повернення позичальнику. Приймаючий у користування не відповідає за погіршення стану будівель та огорожі, що є результатом їх технічного використання.

Рада Товариства має право спільноговирішення питань штату Музею лемківської культури в Зинранові. Прийняті працівники повинні володіти лемківською мовою, знати історію і культуру цього регіону”.

Після підписання угоди набула сили. Крайовий музей надав роботу в скансені етнографу, двом працівникам на півставки, а також призначив кошти на поточну діяльність і розвиток зинранівського музею. Теодор Гоч і його дружина Марія стали музейними екскурсоводами. Крайовий музей заощадив власні кошти, зокрема з господарської і видавницької діяльності, тому що всупереч старанням, не отримав ніякої фінансової допомоги, призначеної для Зинранови. Примара закриття відділення зникла, настали стабілізація в роботі і відпрацювання багатолітніх заборгованостей. Побудовано огорожу садиби, закінчено перенесену в 1993 році світлицю, реконструйовано каплицю, поставлено придорожню фігуру, зведено пам'ятник жертвам табору в Явожне. Реконструйовано більшість рухомих експонатів, розпочато їх інвентаризацію. Видано буклет про музей, листівки з виглядом. Перед близьким 30-літтям відділення була видана книжка під авторством етнографа, якому надали роботу в Зинранові, Ельжбети Слісь-Януш “Над річкою Панною. З діяльності лемківської громадськості в Зинранові”. Триваюча три роки співпраця з Крайовим музеєм в Кросні була найуспішнішим періодом в історії Музею лемківської культури. У червні 1997 року організовано в скансені скульптурний пленер “На пограниччі культур”. Брали участь в ньому митці з Польщі і України. Музей збагатився більш як десятком незвично оригінальних статуй на дуже різномірну тематику і цікавих форм. Декілька з них встановлено по сусіству з музейними об'єктами, що значно пожвавило сценічне оформлення скансену. Також під час свята “Від Русал до Яна” відбулася науково-популярна сесія до 50-тих роковин акції “Вієла”, організована в приміщеннях музею в Дуклі. Роком пізніше мав місце художній пленер з участю польських, українських і словацьких митців. Залишили по собі кілька десятків робіт, виставлених під час музейного свята.

Варто підкреслити, що в 1996–1998 роках проведено ряд ремонтних, реставраційних робіт, експозиція набула багато цікавих рухомих пам'яток і об'єктів. У 1998 році передано на реконструкцію циганську кузню, в якій знаходитьться виставка давніх інструментів і ковальських виробів. Винятковим елементом експозиції стала лемківська “стіна плачу”, на якій розміщено кілька десятків хрестів, що походять з згорілих, зруйнованих церков, із знищених кладовищ, неіснуючих капличок. Стіна весь час продовжується, число хрестів росте.

Невизначений стан

Позбавлене значних проблем, майже ідилічне життя музею наближалося до кінця. У Крайовому музеї в Кросні змінився директор. Артур Бата був звільнений, його місце зайняв Ян Ганцарський, який не приховував своє негативне ставлення до лемківської меншини. 30 вересня 1998 року він розірвав угоду позичання, ліквідував етнографічний відділ, надалі ж умотивував цей крок “браком етнографічного відділу”. Теодор Гоч отримав відповідний лист під час перебування в санаторії. Він, як і інші лемківські діячі, тлумачив цю дію як явний результат негативного ставлення до лемківської меншини. Ганцарський вважав, що музей в Зиндронові зникне, а історія лемків швидко піде в забуття. У воєводських колах самоврядної влади зародилася навіть думка припинення вживання назви Музей лемківської культури і змінити її на Приватна колекція Теодора Гоча. На щастя, не було юридичних підстав до такого рішення, втім ніхто не збирався йому підкорятися.

Проте ситуація з музеєм знову стала надзвичайно важкою, оскільки він залишився без коштів на діяльність, а численні прохання і заклики залишалися без відгуку. Залишилася лише дотація Міністерства культури на організацію свята “Від Русал до Яна”, теж була подальша підтримка гміни, яка від 1995 року є членом зборів Товариства. Проте Теодор Гоч і лемківські діячі не здавалися і вперто боролися за існування відділення. Врешті 7 травня 2000 року, на засіданні Музейної ради було прийнято наступне рішення:

Брак фінансових коштів робить неможливим надання посади екскурсовода. У цій ситуації музей не прийматиме офіційні делегації, гостей з самоврядної і державної влади за виключенням гостей міста і гміни Дукла (управа міста і гміни Дукла є членом зборів Товариства).

Під час туристичного сезону музей відкриватиме доступ до відвідування тільки для організованих груп і за попереднім погодженням з громадським керівником і опікуном музею – Теодором Гочем.

Індивідуальні особи не будуть обслуговуватися.

У випадку зміни ставлення влади Рада обдумає можливість зміни даного рішення.

Але від виконання рішення Ради швидко відмовилися, тому що Теодор Гоч не уявляв собі відсылання людей, які хотіли відвідати музей

і приїжджали з різних сторін Польщі і із закордону. Представництво мусило діяти, щоб популяризувати історію і культуру лемків.

Всупереч величезним фінансовим труднощам, завдяки коштам, наданим Міністерством культури, було проведено свята “Від Русал до Яна”. У 2001 році музей отримав відзнаку в загальнопольському конкурсі на музейну подію року – власне за десяте свято “Від Русал до Яна”.

Невизначений стан тримався наступні роки. У 2004 році музейне свято “Від Русал до Яна” уперше не відбулося. Припинено видання “Загороди”. У цей період на допомогу музею прийшла Карпатська фундація. Отримана від неї дотація дозволила здійснити заміну частини покрівлі даху хижі, а також видати альбом “Лемки”.

□ Огорожа – вигляд у 1970 році

Вигідні зміни

У 2004 році змінився голова Товариства. Втомлений багатолітньою боротьбою з поворотами долі, неприхильністю влади, фінансовими і організаційними проблемами, Теодор Гоч відмовився від своєї функції, визнаючи, що прийшла пора керувати Товариством комусь молодшому, повному здоров'я і сил. У вересні цього року, під час вирішальних зборів членів Товариства було здійснено вибори нового керівництва. Посаду голови обійняв Богдан Гоч, син Теодора, а він сам був вибраний довічно почесним головою Товариства.

5 жовтня 2004 року, в 60-ті роковини битви за Дукельський перевал, було урочисто відкрито пам'ятник пошани загиблим солдатам.

У 2005 році відновлено організацію свята “Від Русал до Яна”. Рада Товариства вирішила, що воно буде постійно проводитися в межах скансену. Вона відмовилася також від отримання вступної плати на цей захід.

Самоврядна влада гміни Дукла прийняла рішення про фінансування половини штатної одиниці екскурсовода по експозиції протягом всього туристичного сезону, активно включилася в організацію свята, виділяючи кошти на частину пов'язаних з ним витрат. Це істотно допомагало у діяльності музею. Інституційна опіка була гарантією наступності і означала вписання в культурний пейзаж гміни такої важливої, не тільки для лемків установи, відвідуваної кожного року тисячами відвідувачів.

Одночасно змінилися принципи фінансування культурних заходів національних меншин. Це завдання прийняло Міністерство внутрішніх справ. Виявилося значно кращим спонсором, ніж Міністерство культури. Визначено кошти на організацію свята “Від Русал до Яна”, на забезпечення протипожежної безпеки, сигналізації, на консервацію експонатів, музейні видання.

Що важливо, до допомоги музею включився, хоча значно скромніше, повітський староста в Кросні і нарешті – Маршалківський уряд у Жешові. У цій ситуації два наступні проведення свята мали імпозантний характер і оформлення. Було виконано ряд ремонтних і реставраційних робіт, зокрема реконструйовано колодязь з журавлем, покрито солом'яними “кічками” другу половину даху хижі,

відремонтовано огорожу скансену, виконано чергові роботи в межах огорожі. У 2007 році зібрано матеріал на ремонт хижі який багато років відкладався (заміна фундаменту, додовнення конструкційних фрагментів, підлоги в кімнаті і т.п.).

У ході своєї 40-літньої історії Музей лемківської культури в Зиндронові міг розраховувати на дружелюбність і підтримку музеїв. Однаковою мірою польських, як і словацьких та українських. Велику допомогу, особливо при організації свят “Від Русал до Яна”, будівництві пам’ятника пошани загиблим в битві за Дукельський перевал надав Військовий музей в Свиднику (Словаччина). Його директор – Йосиф Родак є справжнім другом зиндроновського музею і частим його гостем. Також часто можна говорити про співпрацю з Музеєм русинсько-української культури в Свиднику (Словаччина), Національним музеєм у Львові, а також польськими установами: Історичним музеєм в Дуклі, Музеєм народного будівництва в Сяноцьку, Крайовим музеєм в Новому Сончі, Крайовим музеєм в Тарнові, Музеєм нафтової і газової промисловості в Бібрці, Музеєм ремесел у Кросні, Регіональним музеєм в Яслі, Музеєм ПТТК в Горлицях.

Тим важче зрозуміти, що Крайовий музей в Кросні, віднедавна перейменований на Підкарпатський, не хоче мати нічого спільногого з багатонаціональною культурою і історією Підкарпаття.

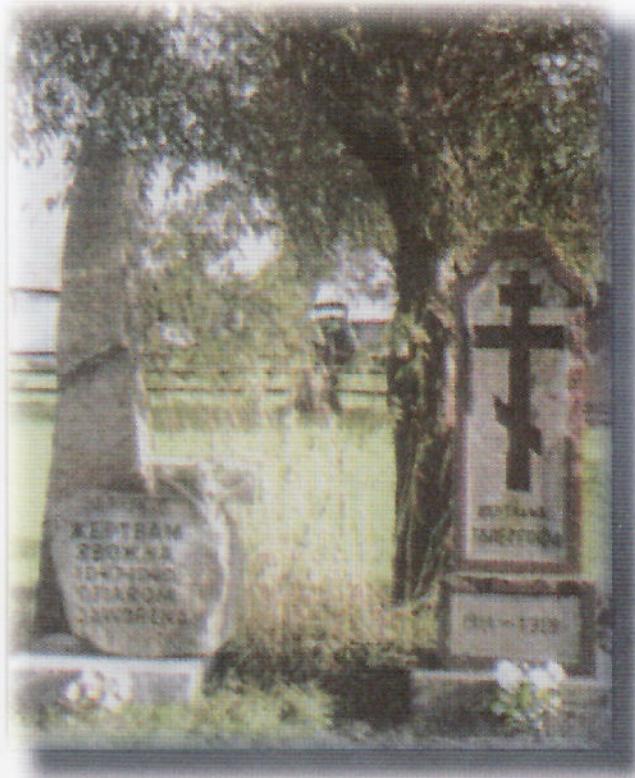
Варто ще додати, що членами зборів Товариства розвитку музею лемківської культури в Зиндронові є крім гміни Дукла Фундація дослідження Лемківщини в Львові, Музей нафтової і газової промисловості в Бібрці, Історичний музей-палац в Дуклі.

Натомість вражає факт, що не вступили до Товариства такі лемківські організації як Товариство лемків в Лігниці чи Об’єднання лемків в Горлицях.

На 40-літній ювілей музею його організаційна і фінансова ситуація є стабільною і немає загрози ліквідації установи.

□ Каплиця

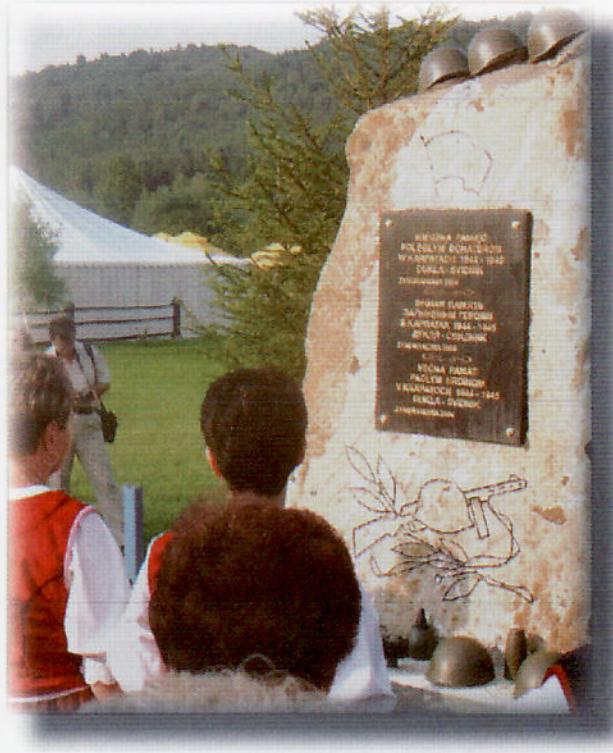
□ Пам'ятник жертвам Явожне і Таллергофа

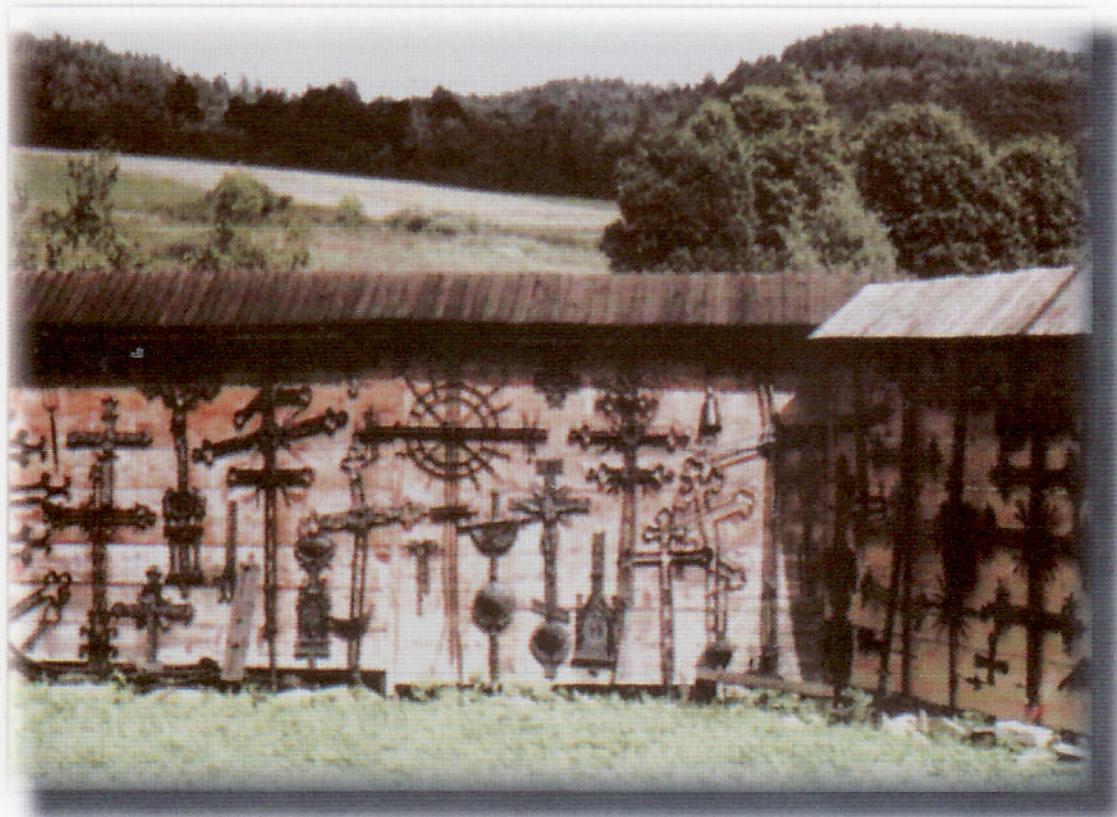
□ Конюшня з виставкою військових сувенірів

□ Вітряк

□ Відновлений пам'ятник

□ Лемківська „стіна плачу”

□ Жидівська хатина

□ Вигляд на огорожу

□ Хижка

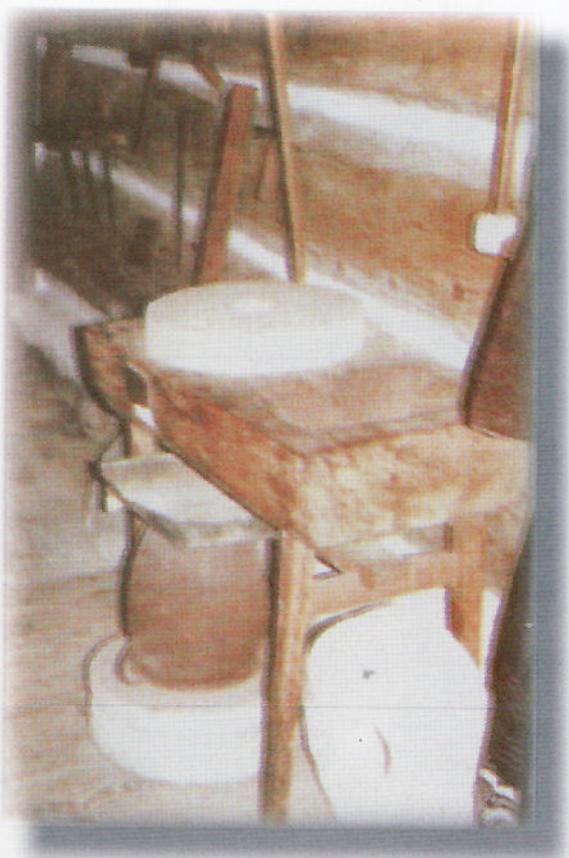
□ Статуї, виконані учасниками пленеру

□ Інтер'єр однієї з кімнат хижі

□ Лемківські строї

□ Жорна в сінях

□ Інтер'єр однієї з кімнат хижі

□ Експозиція
військових сувенірів

□ Музейне
свято
“Від Русалія
до Яна”

□ Освячення пам'ятника

□ Теодор Ґоч в лемківському строї

□ Під час свята "Від Русаля до Яна"

Музей лемківської культури в Зиндранові є єдиною цього типу музейною установою в Польщі і єдиним в Європі музеєм, присвяченим історії і культурі лемків.

- **Було і залишається громадським творінням і постійно розвивається.**
- **Існує 40 років і той факт є своєрідним феноменом в загальнопольському масштабі.**
- **Є місцем, яке приваблює лемків з різних сторін світу, допомагаючи в об'єднанні трагічно випробуваної історією громади.**

